

LEGÁNY DEZSŐ

A MAGYAR ZENE
KRÓNIKÁJA

ZENEI MŰVELŐDÉSÜNK EZER ÉVE
DOKUMENTUMOKBAN

ZENEMŰKIADÓ VÁLLALAT
BUDAPEST, 1962

Klein Henrik a magyar táncról

A magyar ember a zene lelkes kedvelője. Nem tud nyugodtan maradni, ahogy valamelyik nemzeti darabját játszani hallja, hanem mindjárt teljes mozgásban van, vagy utána dúdolja a dallamot, vagy sarkantyúival és kezével veri hozzá a taktust. Ahhoz azonban, hogy tetszésével találkozzék, a zenét vagy heroikusan felpezdülő, vagy olvadón panaszos hangoknak kell eltölteniök (ez olyan vonás, amely minden ázsiai eredetű nemzet sajátosságának látszik).

A hangszerek a magyar nemzeti muzsikánál általában egy vagy több hegedű, egy nagybőgő s az úgynevezett cimbalom. Más hangszereket: fagottot, oboát, vadászkürtöt stb. sohasem találunk. Ritkán akad zenészesoport, amely háromnál kevesebb vagy nyolc-tíz főnél többet számlálna. Ezek közül egy vagy egy pár elsőhegedűt, egy másik bőgőt, a többiek, a cimbalmos kivételével, másodhegedűt játszanak. Ha azonban a társulat ötnél több tagot számlál, egyikük saját fantáziája szerint variálja a dallamot s ezáltal bizonyos változatosságot visz a különben igen egyszerű hangokba. Azt mondom: az egyszerű hangokba; mert egyetlen mondatocskát sem képzelhetünk el a kezdők számára írt alapismeretekből oly egyszerűnek, amilyen egyszerű a magyar nemzeti tánczene. Ennek okát abban látom, hogy ez nem valamely zeneszerző műve, sem pedig lekottázva ninesen. Majdnem minden darab, amit a magyarok köreiben játszanak, a pillanatnyi fantázia produktuma. Gyakran előfordul, hogy — ha a zenedarabok nem tetszenek — valaki odaáll a zenészek elé s az éppen eszébe jutó hangokat vagy a más muzsikusoktól hallottakat eldúdolja nekik, s addig húzatja azokat, míg a virtuózok belőlük valami egészet alkotnak. Ebből megérthetjük azt az egyformaságot is, ami minden magyar táncra jellemző. Ebből azonban az is világossá válik, hogy miért van ugyanannak a darabnak különböző társulatok előadásában igen különböző változata. Ilyen körülmények között a magyar nemzeti zene természetesen nem szilárdulhatna meg, ha jó zeneművészek nem igyekeznének azt az emberek legdurvább osztályának, a cigányoknak a kezéből kiragadni. Már most is megnevezhetünk azonban néhány férfit, aki a magyar nemzeti zene javításában és tökéletesítésében érdemeket szerzett; s egy ilyen ember által komponált darab, ha jól játsszák, oly érzelmetli s oly megragadóan szép, hogy kevés más nemzeti darabot hasonlíthatok hozzá. Néhány ilyen darabot mellékelek, részben azért, hogy az imént mondottakat igazoljam, részben pedig azért is, hogy mindazt megvilágítsam, amit ezúttal a magyarok nemzeti zenéjéről mondani akarok.

A zeneművész számára, aki nemzeti táncokat helyesen akar megítélni, elsőrendű követelmény, hogy először jól ismerje a nemzet fő vonásait és jellemét, melynek zenéjével ismerkedik.

A magyar éppúgy, mint a spanyol, büszke s azt hiszi magáról, hogy a földkerekség első nemzetéhez tartozik. Ezt a büszkeséget mindenekelőtt méltóság-teljes kiállásával és nyugodt, kemény lépteivel fejezi ki — ez két olyan sajátosság, melyet a pásztortól, aki soha várost nem látott, sem lehet elvitatni, amit azonban főleg a deli testőröknél, a majdnem kivétel nélkül szépnövésű nemesembernél és a katonánál tapasztalhatunk.

Ruhái, melyek testének karcúságát pontosan mutatják s annak kedvező benyomását kiemelik, táplálják büszkeségét s annyira nemzetiek, hogy a német (vagy ritkábban az angol) ruhájában nyomorúságos benyomást keltene. A magyar továbbá természeténél fogva tüzes és hősnak született; amellettséggel annyira esupa

érzés, hogy igen könnyű őt a legnagyobb odaadásra hangolni. *Mária Terézia* és a mi *Ferencünk* története bőven szolgáltat bizonyítékokat az itt mondottakra. Jellemének ehhez a vonásához illenek népdalai és népi táncai. Valamennyi a büszkeségét táplálja, mivel ritmusuk olyan kiállásokat és lépéseket enged meg, dallamuk olyan lépéseket és testtartást követel, melyek mind ennek a büszkeségnek kifejezői. Ezek a dallamok egész méltóságuk mellett annyira olvadékonyak is, hogy egy nemzeti magyar képtelen közömbös maradni, ha valamelyik népdalát éneklik, vagy valamelyik nemzeti táncát játsszák. S éppen ennek a két tulajdonságnak összekapcsolódásával különböznek nemzeti táncaink minden más táncától: és talán szabad azt állítanom, hogy sem a menüett, sem egy német tánc vagy egy kontratánc stb. nem olyan kifejező, olyan heroikus s ugyanakkor olyan finom, mint a magyar nemzeti tánc, minden egyszerűsége mellett.

Dallama többnyire lágy (moll-) hangnemű. Ha kezdődnek is nemzeti darabok kemény (dúr-) hangnemben, igen hamar átváltanak lágy hangnembe, mégpedig a legtávolibb lágy hangnembe és hatásuk ilyenkor rendkívül kifejezően harmonikus. A dallam menete többnyire hasonló az angol táncokéhoz, minthogy a fordulópontok és a kezdések a rövid ritmusértékekre esnek. Csak néhány esetben fordul elő, hogy ütés után késlekedni lehet: ha felütéssel kezdődik. Különbözik minden magyar nemzeti tánc vagy *lassú*, amit igen takarosán verbunkosnak hívnak, vagy *gyors*, amit cigány- vagy népi-táncnak hívnak. Mindkettőből mellékelek néhányat.

A magyar táncainál mindig kört ír le. A verbunkosnál csak a férfiak állnak körbe és a hangok mértéke szerint különböző, de legtöbbször jól szembetűnő mérsékelt figurákat csinálnak lábukkal, s pengő sarkantyúikkal és tenyerükkel oly rendesen verik hozzá a taktust, hogy ez a hangok harmóniáját ritkán zavarja, de a tánc szenvedélyességét jelentősen emeli. A gyors táncokban a szépnem is részt vesz. Itt a táncos kezével-lábával ugyanazt a szokást, majdnem ugyanazokat a figurákat követi, mint az előzőnél, csak viszonylag gyorsabban és néhány forgással összekötve. A nő arcával feléje fordulva, szemben áll vele, egyik vagy mindkét kezét csípőre téve, pillantását a táncos lábára irányítja, aki járását, tartását és fordulatait saját figuráihoz szabja. Néha mindkét táncoló közeledik egymáshoz, a férfi átfogja táncosnője derekát, ez kezét táncosa vállára teszi s így forognak egy ideig körbe. Máskor azonban a táncos intésére a táncosnő egyedül forog s ez a helyzet a tánc egyik legszebb része. Mindig örülök, ha meglátok egy karcsú, szőke szépséget apró fejdíszével, melyen gyakran hat csinos hajfonat is tekeredik egy ezüst tű köré, vagy ha látom, hogy hullanak fürtjei természetesen alá vállára, és megpillantom arannyal gazdagon díszített szép, szűkre fogott derekát, kerek szoknyáját, melynek alsó szélét többnyire szegéllyel díszítik, anélkül, hogy a sarkáig leérne s így forgásnál szép lába éppen nem előnytelenül elővillan.

(Klein Henrik [?]:

Ueber die Nationaltänze der Ungarn)

[94]

Egy német tiszt a magyar táncról

Mindig kíváncsi voltam, hogy Magyarországra jöhessek. Most már teljesült a kívánságom. Alig voltam itt pár napja, meghívást kaptam egy mezei jószágra Pest vidékén egy kis ünnepegre. Bizonyos nemes úrnő, ki komornájának lakodalmat tartotta egyik gazdatisztjével, ez alkalommal több jó barátját hívta meg Pestről magához. Ezek között volt az én egyik barátom is, akivel már előbb Bécs-